

NAČELO OPORTUNITETA U POSTUPANJU PREMA MALOLJETNICIMA U REPUBLICI SRPSKOJ: VASPITNA SVRHA I DISKRECIONA PRAKSA

Bojana Jeremić, MA

Pomoćnik direktora, Centar za edukaciju sudija i javnih tužilaca u Republici Srpskoj, Banja Luka, Bosna i Hercegovina

Apstrakt: Maloljetničko krivično pravo zahtijeva poseban pristup, zasnovan na principu najboljeg interesa djeteta, minimalnoj intervenciji i individualizaciji postupanja. U tom kontekstu, načelo oportuniteta omogućava tužiocu da, i pored postojanja zakonskih osnova za krivično gonjenje, procijeni svrsishodnost pokretanja ili nastavka postupka radi ostvarivanja vaspitne funkcije, prevencije budućih djela i socijalne reintegracije maloljetnika. Teorijski, oportunitet predstavlja funkcionalnu dopunu načela legaliteta, smanjujući rizik od stigmatizacije i negativnih posljedica formalnog krivičnog postupka.

Međunarodni standardi, naglašavaju minimalnu intervenciju i primjenu alternativnih mjera, afirmišući oportunitet kao sredstvo diverzije i restorativne politike u maloljetničkom pravosuđu. Normativni okvir Republike Srpske omogućava tužiocu da odluči o nepokretanju ili obustavi postupka, uzimajući u obzir težinu djela, okolnosti izvršenja, ličnost maloljetnika i njegovu porodičnu i socijalnu situaciju, uključujući primjenu policijskog upozorenja i vaspitnih preporuka.

Statistički podaci iz perioda 2020–2024. godine pokazuju značajan broj odluka o nepokretanju postupka, što daje kontekst za dublju kvalitativnu analizu. Analiza sedam predmeta pokazuje da tužilaštvo oportunitet primjenjuje na osnovu individualne procjene, uzimajući u obzir težinu djela, ranije prestupe, porodični i socijalni kontekst, ličnost maloljetnika i spremnost porodice za vaspitno djelovanje. Primjena oportuniteta omogućava fokus na vaspitnu svrhu, a ne samo na represiju, čak i kod težih djela, kada maloljetnik iskazuje kajanje ili nadoknađuje štetu.

Zaključci ukazuju na značaj oportuniteta kao instrumenta individualizacije i humanizacije postupanja, ali istovremeno ističu potrebu za dodatnim normativnim preciziranjem kriterijuma, praćenjem odluka i jačanjem interdisciplinarnе saradnje. Kada se promišljeno primjenjuje, načelo oportuniteta omogućava balansiranje između vaspitne svrhe i procesne efikasnosti, što je suštinski cilj maloljetničkog krivičnog prava.

Ključne riječi: maloljetničko krivično pravo, načelo oportuniteta, vaspitna funkcija, tužilačka diskrecija, najbolji interes djeteta, statistička analiza

1. UVOD

Maloljetničko krivično pravo predstavlja poseban segment krivičnog pravnog sistema, zasnovan na shvatanju da djeca i maloljetnici, zbog svojih razvojnih, psiholoških i socijalnih karakteristika, zahtijevaju drugačiji pristup u odnosu na punoljetne učinioce krivičnih djela. Za razliku od klasičnog represivnog modela,

savremeni sistemi polaze od načela zaštite najboljeg interesa djeteta, minimalne intervencije i individualizacije postupanja, pri čemu se krivičnopravna reakcija prilagođava ličnosti maloljetnika, a ne isključivo težini djela.

U Bosni i Hercegovini, temeljna reforma maloljetničkog krivičnog prava provedena je donošenjem Zakona o zaštiti i postupanju sa djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku Republike Srpske 2010. godine¹. Zakon reguliše multidisciplinarni pristup maloljetničkoj delikvenciji, sistem krivičnih sankcija i mjera, te postupak njihovog izricanja i izvršenja, s ciljem da se u prvi plan stave vaspitanje i prevaspitanje maloljetnih učinilaca, a ne represija.

U tom kontekstu, načelo oportuniteta omogućava tužiocu da u određenim slučajevima ne pokrene ili obustavi krivični postupak prema maloljetniku, ukoliko se procijeni da je to svrsishodnije u ostvarivanju vaspitne funkcije i prevenciji budućih prekršaja. Na taj način, oportunitet treba da doprinese humanizaciji postupka i izbjegavanju negativnih posljedica formalnog krivičnog gonjenja, poput stigmatizacije i socijalne isključenosti.

Ipak, praktična primjena oportuniteta otvara pitanja: da li se on u praksi dosljedno koristi u skladu sa svojom vaspitnom svrhom, ili se ponekad svodi na mehanizam procesne efikasnosti i rasterećenja sistema? Ova dilema posebno je značajna u sistemima sa širokim diskrecionim ovlaštenjem tužioca i neprecizno definisanim kriterijumima.

Statistički podaci iz perioda 2020–2024. pokazuju da značajan broj krivičnih prijava maloljetnika nije rezultirao pokretanjem postupka, što potvrđuje učestalost primjene oportuniteta u praksi.

Cilj rada jeste da se ispita uloga i stvarni domet načela oportuniteta u postupanju prema maloljetnicima, s posebnim osvrtom na dilemu da li institut prvenstveno ostvaruje vaspitnu funkciju ili ima izražen procesno-ekonomski karakter. Polazeći od analize međunarodnih standarda, domaćeg normativnog okvira i konkretne tužilačke prakse u Republici Srpskoj, rad nastoji da sagleda u kojoj mjeri oportunitet ostvaruje princip najboljeg interesa djeteta i da identifikuje izazove u njegovoj dosljednoj primjeni.

Hipoteza rada polazi od pretpostavke da načelo oportuniteta predstavlja značajan instrument individualizacije i humanizacije postupanja, čija se primjena u praksi Republike Srpske dominantno ostvaruje kroz vaspitnu funkciju, ali da njen puni potencijal zavisi od jasnijeg normativnog usmjeravanja kriterijuma i dosljedne primjene principa najboljeg interesa djeteta.

2. POJAM I ZNAČAJ NAČELA OPORTUNITETA U MALOLJETNIČKOM KRIVIČNOM PRAVU

Načelo oportuniteta u krivičnom postupku podrazumijeva ovlaštenje nadležnog organa da, i pored postojanja zakonskih uslova za krivično gonjenje, odustane od njegovog pokretanja ili nastavka ukoliko ocijeni da bi takvo postupanje bilo svrsishodnije sa stanovišta ciljeva krivičnog prava. Za razliku od načela

¹ Zakon o zaštiti i postupanju sa djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku Republike Srpske, Službeni glasnik Republike Srpske, br. 13/2010 i 61/2013.

legaliteta, koje predstavlja imperativ za pokretanje krivičnog postupka, za svako krivično djelo za koje postoje zakonski uslovi, načelo oportuniteta se ogleda u tome da se krivično gonjenje ne mora obavezno preduzeti, iako su ispunjeni svi uslovi.

U oblasti maloljetničkog krivičnog prava, načelo oportuniteta ne predstavlja puki procesni izuzetak, već instrument prilagođavanja krivičnopravne reakcije specifičnostima maloljetnika kao učinioca krivičnog djela. Upravo zbog toga, oportunitet u postupanju prema maloljetnicima nije suprotnost zakonitosti, već njen korektiv, usmjeren ka ostvarivanju svrhe maloljetničkog krivičnog prava.

U teoriji se ističe da je opravdanost primjene načela oportuniteta kod maloljetnika zasnovana na shvatanju da formalni krivični postupak ne mora uvijek predstavljati najefikasniji odgovor na delinkventno ponašanje djece i maloljetnika. Naprotiv, u određenim situacijama, takav postupak može imati kontraproaktivne efekte, naročito u pogledu stigmatizacije i otežane socijalne reintegracije. Primjena načela oportuniteta omogućava ostvarivanje vaspitne svrhe krivičnopravne reakcije bez potrebe za formalnim krivičnim postupkom, čime se smanjuje rizik od stigmatizacije i podstiče socijalna reintegracija maloljetnika

Načelo legaliteta tradicionalno predstavlja temelj krivičnog gonjenja, garantujući jednakost svih pred zakonom i pravnu sigurnost. Međutim, u maloljetničkom krivičnom pravu ovo načelo nije apsolutno. Zbog posebnog statusa maloljetnika i ciljeva koji se žele postići krivičnopravnom reakcijom, zakonodavac svjesno dopušta odstupanja od strogog legaliteta.

Načelo oportuniteta se u tom smislu javlja kao funkcionalna dopuna načela legaliteta. Njegova svrha nije negiranje zakonitosti, već omogućavanje individualizovanog postupanja u slučajevima u kojima bi formalno krivično gonjenje bilo nesrazmjerno ili nepotrebno sa aspekta vaspitne svrhe. Time se postiže ravnoteža između zahtjeva pravne sigurnosti i potrebe za fleksibilnošću u postupanju prema maloljetnicima.

Osnovna svrha uvođenja oportuniteta, najčešće se vidi u povećanju ekikasnosti krivičnog postupka i rasterećenju sudova, te se može reći da oportunitet krivičnog gonjenja u biti predstavlja diverzioni model, protkan idejama konsenzualne i restorativne pravde, čija je svrha racionalizacija krivičnog postupka i postizanje nekih vanprocesnih i političkih ciljeva.² Posebno je važno naglasiti da se oportunitet u maloljetničkom pravu ne zasniva na proizvoljnosti, već na procjeni svrsishodnosti, koja mora biti utemeljena na objektivnim kriterijumima i najboljem interesu djeteta. Upravo tu se otvara prostor za pitanja koja će kasnije biti razmatrana u kontekstu praktične primjene ovog instituta.

Vaspitna funkcija predstavlja osnovni cilj maloljetničkog krivičnog prava. Krivičnopravna reakcija prema maloljetniku ne treba da bude usmjerena ka kažnjavanju u klasičnom smislu, već ka njegovom razvoju, korekciji ponašanja i sprečavanju ponavljanja krivičnih djela. U tom kontekstu, načelo oportuniteta ima ključnu ulogu.

² Đurđić, B., Načelo oportuniteta krivičnog gonjenja u krivičnom postupku Srbije, Revija za kriminologiju i krivično pravo, 2008, (2-3), str. 205.

Primjenom oportuniteta omogućava se izbjegavanje formalnog krivičnog postupka, koji može imati negativne psihološke i socijalne posljedice po maloljetnika. Umjesto toga, fokus se stavlja na alternativne oblike reagovanja, koji su prilagođeniji uzrastu, ličnosti i životnim okolnostima maloljetnika. Ovakav pristup u skladu je sa savremenim shvatanjima maloljetničkog pravosuđa, koja favorizuju primjenu diverzionih i restorativnih modela pravde.

Međutim, da bi načelo oportuniteta zaista ostvarilo svoju vaspitnu funkciju, njegova primjena mora biti sadržajna, a ne formalna. Odluka o nepreduzimanju krivičnog gonjenja treba da bude rezultat individualne procjene svakog konkretnog slučaja, uz uvažavanje ličnosti maloljetnika, prirode učinjenog djela i njegovog socijalnog okruženja.

Načelo oportuniteta u maloljetničkom krivičnom pravu ne predstavlja izuzetak uveden radi procesne ekonomije, već instrument kojim se omogućava individualizovana i vaspitno usmjerena reakcija prema maloljetniku.

3. **NORMATIVNI OKVIR PRIMJENE NAČELA OPORTUNITETA PREMA MALOLJETNICIMA**

Međunarodni dokumenti iz oblasti zaštite prava djeteta predstavljaju ključni normativni oslonac za primjenu načela oportuniteta u maloljetničkom krivičnom pravu. Međunarodni standardi u oblasti maloljetničkog krivičnog prava dosljedno insistiraju na minimalnoj intervenciji i primjeni alternativnih oblika postupanja, čime se načelo oportuniteta afirmiše kao centralni mehanizam ostvarivanja najboljeg interesa djeteta.

Konvencija o pravima djeteta Ujedinjenih nacija, uspostavlja obavezu država da u svim postupcima koji obuhvataju djecu i maloljetnike, primarno vode računa o najboljem interesu djeteta. Član 40. stav 3(b) UN Konvencije striktno propisuje da su države dužne promovisati mjere za postupanje sa djecom bez pribjegavanja sudskom postupku, kada god je to primjereno i poželjno³. Ovaj princip neposredno utiče na oblikovanje krivičnopravnih mehanizama prema maloljetnicima.

Ključni međunarodni dokument koji direktno promoviše oportunitet i diverzioni postupak prema maloljetnicima jesu Standardna minimalna pravila Ujedinjenih nacija za primjenu maloljetničkog pravosuđa (Pekinska pravila), koja predviđaju mogućnost rješavanja slučajeva bez formalnog sudskog postupka, uz saglasnost maloljetnika i njegovih roditelja/staratelja, svakako gdje je to primjereno.⁴ Pored ove odredbe, Pekinska pravila takođe omogućavaju široku diskreciju policiji, tužiocima i sudijama u svim fazama postupka, uz profesionalnu kontrolu (Pravilo 6), kao i da reakcija treba da bude proporcionalna, ne samo djelu, nego i ličnosti i potrebama maloljetnika, što predstavlja temelj za primjenu načela oportuniteta.⁵

Pored navedenih, od velikog značaja su i Standardna minimalna pravila Ujedinjenih nacija za mjere koje ne uključuju pritvor (Tokijska pravila), koja iako se

³ Konvencija Ujedinjenih nacija o pravima djeteta, 1980, član 40. st 3(b).

⁴ Standardna minimalna pravila Ujedinjenih nacija za primjenu maloljetničkog pravosuđa (Pekinska pravila), 1985, Pravilo 11.

⁵ Isto, Pravilo 17.1 (c).

odnose na sve učinioce, primjenjuju se i na maloljetnike. Relevantne odredbe su one koje se odnose na razvoj mjera koje izbjegavaju formalni postupak⁶, kao i na postojanje mogućnosti da se slučajevi rješavaju bez formalnog suđenja⁷.

U svim ovim dokumentima, načelo oportuniteta se implicitno ili eksplicitno prepoznaje kao sredstvo ostvarivanja diverzione politike, čiji je cilj da se maloljetnici, kada god je to opravdano, usmjere ka neformalnim i restorativnim oblicima rješavanja konflikata.

U Republici Srpskoj, primjena načela oportuniteta prema maloljetnicima uređena je posebnim zakonodavnim okvirom koji reguliše zaštitu i postupanje sa djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku. Ovim propisima predviđena je mogućnost da tužilac odluči da ne pokrene krivični postupak prema maloljetniku, odnosno da ga obustavi, ukoliko ocijeni da bi se svrha postupanja mogla ostvariti na drugačiji način.

Zakonska rješenja polaze od pretpostavke da je tužilac centralna figura u odlučivanju o primjeni oportuniteta. Njegova odluka zasniva se na procjeni okolnosti konkretnog slučaja, pri čemu zakon ostavlja relativno širok prostor diskrecionog odlučivanja. Takvo rješenje je u skladu sa međunarodnim standardima, ali istovremeno otvara pitanja u pogledu ujednačenosti i kontrole primjene ovog instituta.

Normativni okvir u Republici Srpskoj prepoznaje vaspitnu svrhu oportuniteta, ali je ne razrađuje detaljno. Kriterijumi za procjenu svrsishodnosti primjene oportuniteta nisu precizno normirani, što ostavlja prostor za različita tumačenja i praksu.

Zakon o zaštiti i postupanju sa djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku Republike Srpske, u članu 8. propisuje da je obaveza tužioca i sudije za maloljetnike da ne pribjegavaju vođenju formalnog krivičnog postupka, nego da slučaj maloljetničkog krivičnog djela riješe primjenom vaspitnih preporuka⁸. Dakle, fokus se stavlja na primjenu diverzionih (alternativnih) mjera, koje se najčešće ogledaju u izricanju mjera upozorenja i vaspitnih preporuka. Cilj izricanja alternativnih mjera ogleda se u specijalno-preventivnom karakteru, ne sadrže represiju ili prinudu, a njihovom primjenom se nastoji izbjeći vođenje klasičnog krivičnog postupka.

Alternativne mjere se izriču u zakonom predviđenom postupku, maloljetniku kojem je utvrđena krivična odgovornost, uzimajući u obzir prirodu i težinu krivičnog djela koje je izvršeno, okolnosti pod kojima je djelo izvršeno i ličnost učinioca, a najčešće se izriču kada se radi o bagatelnim krivičnim djelima. Primjena alternativnih mjera ogleda se i kroz koncept restorativne pravde, budući da se njihovom upotrebom nastoji postići obnova narušenih odnosa, kako prema društvu u cjelini, tako i prema samom oštećenom.

⁶ Standardna minimalna pravila UN o alternativnim sankcijama (Tokijska pravila), 1990, Pravilo 2.3.

⁷ Isto, Pravilo 5.

⁸ Zakon o zaštiti i postupanju sa djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku Republike Srpske, Službeni glasnik Republike Srpske, br. 13/2010 i 61/2013, član 8.

Policijsko upozorenje predstavlja mjeru upozorenja, kojom se izbjegava vođenje krivičnog postupka i njenom primjenom se nastoji uticati na pravilan razvoj maloljetnika i jačanje njegove lične odgovornosti da ne čini krivična djela u budućnosti. Izriče ga policijski službenik, maloljetnom učiniocu krivičnog djela, ukazujući na štetnost njegovog ponašanja, ali i na mogućnost vođenja krivičnog postupka i izricanja krivičnih sankcija ukoliko dođe do izvršenja novog krivičnog djela, uz odobrenje tužioca. Saglasno Zakonu, policijsko upozorenje se može izreći prema maloljetnom učiniocu krivičnih djela, za koja je propisana novčana kazna ili kazna zatvora do tri godine, uz ispunjenje zakonski propisanih uslova, ako je to srazmjerno okolnostima i težini učinjenog krivičnog djela⁹.

Vaspitne preporuke predstavljaju mjere izbjegavanja, ali i preusmjeravanja krivičnog postupka prema maloljetnicima, kojim se izriče neka od alternativnih mjera, nakon što se utvrdi da je njihovo izricanje opravdano i moguće. Izriče ih tužilac, prije pokretanja pripremnog postupka, ukoliko ocjeni da postoji opravdanost za njihovu primjenu, te da će se na taj način najadekvatnije uticati na pravilan razvoj maloljetnika i jačanje njegove lične odgovornosti, kako ubuduće ne bi činio krivična djela.¹⁰

Takođe, Zakon propisuje da za krivična djela sa propisanom novčanom kaznom ili kaznom zatvora do pet godina, tužilac može odlučiti da ne pokrene pripremini postupak, iako postoje dokazi da je maloljetnik učinio krivično djelo, ako smatra da ne bi bilo cjelishodno da se vodi postupak prema maloljetniku, obzirom na prirodu krivičnog djela, okolnosti pod kojima je učinjeno, raniji život maloljetnika i njegova lična svojstva¹¹. Dakle, tužilac nema ovlašćenje da proizvoljno donosi odluku o pokretanju ili nepokretanju postupka prema maloljetnom učiniocu krivičnog djela, već utvrđuje da li su ispunjeni stvarni i pravni razlozi za pokretanje postupka, a tek naknadno procjenjuje da li bi pokretanje postupka bilo cjelishodno i u javnom interesu. Osnov cjelishodnosti nepokretanja krivičnog postupka, kao ključna pretpostavka načela oportuniteta krivičnog gonjenja, može biti veoma različit i može da se tiče kako krivičnog djela i njegovog izvršioca, tako i okolnosti pod kojima je djelo izvršeno.¹²

Pored zapriječene kazne za neko krivično djelo, kao uslova u pogledu težine izvršenog krivičnog djela, tužilac mora da raspoláže dokazima da je maloljetnik učinio konkretno krivično djelo i da procjeni da vođenje krivičnog postupka ne bi bilo cjelishodno, uzimajući u obzir okolnosti pod kojima je djelo izvršeno i lična svojstva maloljetnika.

Odredbom iz stava 3. istog člana, data je mogućnost da, u slučaju je maloljetnik izvršio drugo krivično djelo, dok izdržava kaznu ili se prema njemu primjenjuje neka od vaspitnih mjera, tužilac može da donese odluku o nepokretanju pripremnog postupka, ukoliko ocijeni da to ne bi bilo svrsishodno vođenje krivičnog

⁹ Isto, član 22.

¹⁰ Isto, član 25.

¹¹ Isto, član 89.

¹² Planinčić, B., Načelo oportuniteta u postupku prema maloljetnicima, Godišnjak studenata, Pravni fakultet Univerziteta u Istočnom Sarajevu, godina 1, 1/2013, str. 89.

postupka i izricanje krivične sankcije za drugo krivično djelo. Ova odredba je od velikog značaja, jer ostavlja mogućnost tužiocu da procjeni da li pokretanje novog postupka može negativno da utiče na maloljetnika. Važno je istaći da se ova odredba primjenjuje samo u slučajevima kada je u toku izvršenje kazne ili vaspitne mjere i nije vezana za težinu izvršenog krivičnog djela.

Iako normativni okvir u Republici Srpskoj formalno omogućava primjenu načela oportuniteta u skladu sa međunarodnim standardima, sam zakon nije dovoljan da garantuje ostvarivanje njegove vaspitne funkcije. Ključni izazov ne leži u normativnom priznanju oportuniteta, već u načinu njegove primjene.

Upravo se u toj tački normativni okvir susreće sa praktičnom realnošću, u kojoj odluka o oportunitetu može biti vođena različitim motivima — od stvarne brige za interes maloljetnika, do potrebe za procesnom efikasnošću. Ova dilema predstavlja uvod u analizu praktične primjene načela oportuniteta, koja će biti razmotrena u narednom poglavlju.

4. PRAKTIČNA PRIMJENA NAČELA OPORTUNITETA PREMA MALOLJETNICIMA

U praksi Republike Srpske, primjena načela oportuniteta prema maloljetnicima gotovo u potpunosti je povjerena tužiocu, koji raspolaže širokim diskrecionim ovlaštenjem da odluči da li će pokrenuti ili obustaviti krivični postupak. Takvo rješenje je u skladu sa savremenim shvatanjima maloljetničkog krivičnog prava, prema kojima se tužilac posmatra kao ključni akter diverzionih postupaka prema maloljetnicima. Suština načela oportuniteta krivičnog gonjenja ogleda se u ovlaštenju tužioca da u slučajevima sticanja stvarnih i pravnih razloga u konkretnom slučaju cijeni da li je oportuno (cjelishodno) pokretati krivični postupak¹³

Diskreciono ovlaštenje tužioca omogućava fleksibilno i individualizovano postupanje, jer se odluka o primjeni oportuniteta donosi na osnovu procjene konkretnih okolnosti slučaja, ličnosti maloljetnika, prirode i težine učinjenog krivičnog djela, kao i njegovog porodičnog i socijalnog okruženja. Upravo ova fleksibilnost predstavlja jednu od osnovnih prednosti načela oportuniteta u maloljetničkom krivičnom pravu.

Međutim, široko postavljena diskrecija istovremeno nosi i određene rizike. U odsustvu precizno definisanih kriterijuma i pisanih smjernica, odluka o primjeni oportuniteta može postati zavisna od subjektivne procjene postupajućeg tužioca, što potencijalno dovodi do neujednačene prakse i narušavanja načela jednakosti pred zakonom.

Iako diskreciono ovlaštenje tužioca predstavlja neophodan preduslov za individualizaciju postupanja prema maloljetnicima, njegov preveliki obim, bez jasno postavljenih kriterijuma, može dovesti u pitanje pravnu sigurnost i ujednačenost prakse.

Uprkos navedenim izazovima, praksa pokazuje da primjena načela oportuniteta prema maloljetnicima ima niz značajnih pozitivnih efekata. Prije svega,

¹³ Lazin, Đ., Princip oportuniteta u pokretanju postupka prema maloljetnicima, Zbornik radova: Krivičnopravna pitanja maloletničke delikvencije, Beograd, 2008, str. 171.

omogućava se izbjegavanje formalnog krivičnog postupka, koji često ima dugoročne negativne posljedice po psihološki razvoj i socijalnu integraciju maloljetnika.

Primjena oportuniteta doprinosi bržem i efikasnijem rješavanju slučajeva, što je posebno važno imajući u vidu da dugotrajni postupci mogu umanjiti vaspitni efekat krivičnopravne reakcije. Kada se reaguje blagovremeno i primjereno, veća je vjerovatnoća da će maloljetnik razumjeti posljedice svog ponašanja i usvojiti društveno prihvatljive norme.

Takođe, oportunitet omogućava primjenu alternativnih mjera i obaveza koje su bliže restorativnom modelu pravde, kao što su izvinjenje oštećenom, naknada štete ili uključivanje u savjetodavni rad. Na taj način, fokus se pomjera sa represije na odgovornost i reintegraciju.

Uprkos normativnoj opravdanosti i teorijskim prednostima, praktična primjena načela oportuniteta prema maloljetnicima otvara niz problema i dilema. Poseban problem predstavlja rizik od formalističke primjene oportuniteta. U takvim slučajevima, odluka o nepreduzimanju krivičnog gonjenja donosi se primarno radi rasterćenja krivičnopravnog sistema, bez dublje analize da li su izrečene obaveze zaista prilagođene potrebama i interesima konkretnog maloljetnika. Time se oportunitet svodi na tehnički mehanizam procesne ekonomije, gubeći svoju vaspitnu suštinu. Dodatni izazov predstavlja pitanje kontrole odluka o primjeni oportuniteta. Ograničeni mehanizmi nadzora mogu dovesti do situacija u kojima odluke ostaju netransparentne, što otežava procjenu njihove opravdanosti i efekata.

Važno je ukazati da ukoliko se načelo oportuniteta primjenjuje prvenstveno radi procesne efikasnosti, a ne radi ostvarivanja vaspitne funkcije i najboljeg interesa djeteta, ono gubi svoju suštinsku ulogu u maloljetničkom krivičnom pravu.

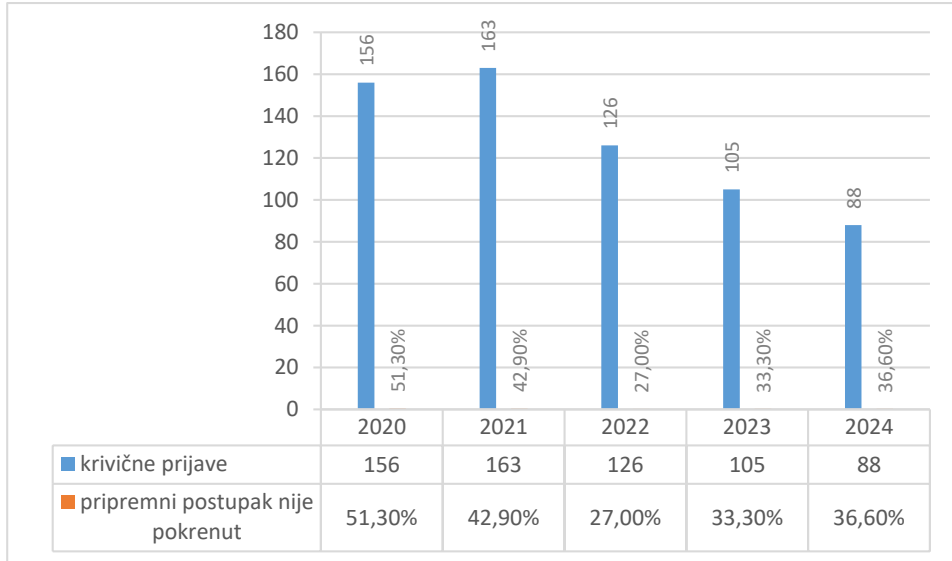
Vrlo često se ukazuje na postojanje stalne tenzije između vaspitne funkcije načela oportuniteta i njegove upotrebe kao sredstva procesne efikasnosti. Iako ova dva cilja nisu nužno suprotstavljena, problem nastaje u situacijama kada procesna efikasnost postane dominantan kriterijum odlučivanja.

Sa aspekta maloljetničkog krivičnog prava, procesna efikasnost ne može biti samostalni cilj, već samo sporedni efekat pravilne i sadržajne primjene oportuniteta. Primat mora imati procjena interesa maloljetnika i dugoročnih efekata odluke, a ne kratkoročno rasterćenje sistema. Ova dilema jasno pokazuje da kvalitet primjene načela oportuniteta ne zavisi isključivo od normativnog okvira, već prije svega od profesionalne kulture, stručne osposobljenosti i senzibiliteta organa koji ga primjenjuju.

U periodu 2020–2024. godine, tužilaštva u Republici Srpskoj riješila su značajan broj prijava o počinjenim krivičnim djelima od strane maloljetnih lica. Statistički podaci Republičkog zavoda za statistiku Republike Srpske pokazuju da je u pojedinim godinama više od jedne trećine prijava krivičnog djela završeno nepokretanjem pripremnog postupka. Detaljno, u 2020. godini riješeno je 156 prijava, a nepokretanje postupka registrovano je u 53,1% slučajeva.¹⁴ U 2021. godini

¹⁴ Republički zavod za statistiku, Republika Srpska, Godišnje saopštenje broj 206/21, od dana 30.06.2021. godine.

od 163 prijave postupak nije pokrenut u 42,9% slučajeva¹⁵, dok je u 2022. godini od 126 prijava nepokretanje iznosilo 27,0%.¹⁶ U 2023. godini, od 105 prijava postupak nije pokrenut u 33,3% slučajeva¹⁷, a u 2024. godini, od 88 prijava nepokretanje postupka registrovano je u 38,6% slučajeva.¹⁸

Grafikon 1. *Nepokretanje pripremnog postupka po krivičnim prijavama protiv maloljetnika u Republici Srpskoj, 2020–2024. godina¹⁹*

Statistika ne daje razloge nepokretanja pripremnih postupaka u navedenim prijavama, te nije moguće precizno odrediti koji procenat se odnosi na nepokretanje pripremnog postupka primjenom načela oportuniteta, a koji procenat nepokretanja pripremnog postupka je iz drugih razloga (npr. nedostatak dokaza). Ipak, ovi podaci osiguravaju širi kontekst i ukazuju na značajan obim odluka u kojima tužilaštvo procjenjuje cjelishodnost pokretanja krivičnog postupka, što dodatno naglašava važnost kvalitativne analize sedam predmeta koja slijedi.

Radi sagledavanja praktične dimenzije primjene načela oportuniteta u postupanju prema maloljetnicima, u ovom radu izvršena je analiza jednog broja predmeta o nepokretanju pripremnog postupka. Cilj analize je utvrditi na koji način

¹⁵ Republički zavod za statistiku, Republika Srpska, Godišnje saopštenje broj 209/22, od dana 30.06.2022. godine.

¹⁶ Republički zavod za statistiku, Republika Srpska, Godišnje saopštenje broj 146/23, od dana 15.05.2023. godine.

¹⁷ Republički zavod za statistiku, Republika Srpska, Godišnje saopštenje broj 142/24, od dana 15.05.2024. godine.

¹⁸ Republički zavod za statistiku, Republika Srpska, Godišnje saopštenje broj 146/25-1, od dana 28.05.2025. godine.

¹⁹ Napomena: statistika ne razlaže razloge nepokretanja postupka; grafikon ilustrira samo obim nepokretanja.

se navedeno načelo primjenjuje u praksi, te da li u konkretnim slučajevima preovladava njegova vaspitna funkcija ili je riječ o mehanizmu koji primarno služi rasterećenju krivičnog pravnog sistema²⁰.

Analiza je usmjerena na nekoliko ključnih elemenata: vrstu krivičnih djela, lična svojstva maloljetnika, porodične i socijalne prilike, postojanje ranijih sukoba sa zakonom, odnos maloljetnika prema izvršenom djelu, kao i ulogu stručnih organa, naročito centara za socijalni rad. Posebna pažnja posvećena je načinu obrazlaganja tužilačkih odluka, stepenu njihove individualizacije i postojanju restorativnih elemenata, poput izvinjenja oštećenom i nadoknade štete.

Polazeći od normativnog okvira maloljetničkog krivičnog prava, prema kojem je represija *ultima ratio*, a zaštita razvoja i najbolji interes maloljetnika osnovno načelo postupanja, ova analiza ima za cilj da ispita da li se u konkretnim predmetima načelo oportuniteta primjenjuje kao izraz vaspitnog pristupa i individualne procjene, ili kao formalizovan instrument procesne ekonomije. Rezultati do kojih smo došli u ovom dijelu rada poslužili su nam kao osnova za zaključivanje o stvarnoj funkciji načela oportuniteta u praksi, te za odgovor na centralno istraživačko pitanje ovog rada.

Nakon utvrđivanja metodološkog okvira i kriterijuma analize, pristupa se sagledavanju konkretnih nalaza proisteklih iz analize određenog broja naredbi o nepokretanju postupka prema maloljetnicima, donesenih od strane nadležnog tužilaštva. Analiza je usmjerena na identifikovanje obrazaca u postupanju tužilaštva, s posebnim akcentom na sadržaj i strukturu obrazloženja odluka, ulogu stručnih organa, kao i prisustvo elemenata koji ukazuju na vaspitnu ili eventualno utilitarnu funkciju primjene načela oportuniteta.

U tom smislu, najprije će biti razmotrena priroda i struktura obrazloženja donesenih naredbi, odnosno stepen njihove individualizacije i zastupljenost podataka koji se odnose na ličnost maloljetnika i njegove porodične i socijalne prilike. Potom će se analizirati značaj pribavljenih mišljenja Centra za socijalni rad, kao i okolnosti koje se odnose na odnos maloljetnika prema izvršenom djelu, uključujući priznanje, iskazano kajanje, izvinjenje oštećenom i nadoknadu štete.

Sagledavanjem navedenih elemenata moguće je ocijeniti da li u posmatranim predmetima primjena načela oportuniteta predstavlja rezultat detaljne i individualne procjene usmjerene ka zaštiti razvoja maloljetnika, ili se može uočiti obrazac formalizovanog postupanja koje bi upućivalo na dominaciju procesno-ekonomskih razloga.

U predmetu N-1/2022, odluka o nepokretanju postupka zasnovana je na kompleksnoj procjeni socijalnih i vremenskih okolnosti slučaja. Za razliku od slučajeva u kojima se oportunitet temelji na pozitivnoj razvojnoj prognozi i procjeni da je riječ o izolovanom incidentu, ovdje je iz nalaza centra za socijalni rad vidljivo da maloljetnica potiče iz izrazito disfunkcionalne sredine, sa duboko ukorijenjenim

²⁰ U radu su korišteni anonimizirani tužilački akti iz prakse u predmetima prema maloljetnicima. Svi identifikacioni podaci su uklonjeni ili izmjenjeni tako da nije moguće utvrditi identitet maloljetnika, drugih učesnika niti konkretnog predmeta, u skladu sa pravdama o zaštiti ličnih podataka i zaštiti privatnosti maloljetnika u krivičnom postupku.

razvojnim deficitima i minimalnim izgledima za značajniju promjenu. Međutim, uprkos nepovoljnoj socijalnoj anamnezi, centar predlaže obustavu postupka, imajući u vidu da je protekao duži vremenski period od izvršenja djela, da maloljetnica u međuvremenu nije ponovo evidentirana kao učinilac krivičnih djela, te da je stekla status punoljetnog lica. Ovakva argumentacija ukazuje da je odluka tužilaštva utemeljena prvenstveno na procjeni svrsishodnosti intervencije u konkretnom trenutku, a ne na idealnoj vaspitnoj prognozi. Može se zaključiti da u ovom slučaju primjena načela oportuniteta ima pragmatičnu dimenziju – formalno pokretanje postupka nakon proteka značajnog vremena i promjene pravnog statusa lica vjerovatno ne bi ostvarilo vaspitnu svrhu. Ipak, odluka nije donesena bez stručne procjene, već na osnovu detaljne socijalne anamneze i mišljenja centra, što upućuje na to da u ovom slučaju oportunitet nije primijenjen rutinski ili isključivo radi rasterećenja sistema. Ovaj predmet pokazuje da vaspitna funkcija načela oportuniteta ne mora uvijek podrazumijevati optimističnu razvojnu prognozu, već može biti zasnovana i na procjeni da bi zakašnjelom represivnom intervencijom bila narušena svrha maloljetničkog postupka.

Analizom predmeta N-2/2024, u kojem se maloljetniku stavlja na teret izvršenje krivičnog djela tjelesne povrede, odluka o nepokretanju postupka zasnovana je na detaljnoj individualnoj procjeni ličnosti učinioca i njegovog socijalnog okruženja. Iz pribavljenog mišljenja centra za socijalni rad proizlazi da maloljetnik potiče iz funkcionalne porodične sredine, da nisu utvrđeni poremećeni porodični odnosi, da ranije nije ispoljavao delikventno ponašanje, te da prihvata odgovornost za učinjeno djelo. Takođe, nije uočena promjena u njegovom školskom funkcionisanju, što upućuje na zaključak da je predmetni događaj izolovan incident, a ne manifestacija trajnog poremećaja ponašanja. Posebno je značajno što je centar za socijalni rad predložio izricanje vaspitne mjere „pojačan nadzor od strane roditelja, usvojioca ili staraoca“, procjenjujući da bi takva intervencija imala pozitivan uticaj na dalji razvoj maloljetnika. Iako je tužilaštvo, primjenom načela oportuniteta, odlučilo da ne pokrene pripremni postupak, iz sadržaja obrazloženja proizlazi da odluka nije rezultat pasivnog odustajanja od reakcije, već procjene da formalni krivični postupak ne bi bio svrsishodan u odnosu na postignute preventivne efekte. Činjenica da je maloljetnik u međuvremenu stekao punoljetstvo dodatno je uticala na ocjenu cjelishodnosti postupanja, ali iz ukupnog konteksta proizlazi da je ključni kriterijum bila pozitivna razvojna prognoza i procjena da je porodični nadzor adekvatan mehanizam korektivnog djelovanja. U ovom slučaju primjena načela oportuniteta ima izraženu vaspitnu funkciju. Odluka se temelji na individualizaciji, stručnoj procjeni i uvjerenju da je cilj specijalne prevencije moguće ostvariti bez formalnog krivičnog postupka. Rasterećenje sistema javlja se kao sekundarni efekat, dok je primarni fokus usmjeren na zaštitu razvoja ličnosti učinioca i očuvanje njegove socijalne integracije.

U predmetu N-3/2024 riječ je o krivičnom djelu tjelesne povrede izvršenom od strane dva maloljetna lica, pri čemu je tužilaštvo prije donošenja odluke pribavilo socioanamnestičke podatke i mišljenje centra za socijalni rad za svakog učinioca pojedinačno. Ovakav pristup ukazuje na dosljednu primjenu principa

individualizacije, čak i kada se radi o istom događaju i istoj pravnoj kvalifikaciji djela. U odnosu na maloljetnika 1, centar je istakao da se radi o licu koje ranije nije evidentirano, koje je ispoljilo kajanje i razvilo svijest o odgovornosti, te je konkretni događaj ocijenjen kao ekscenno ponašanje. Dodatno je uzeta u obzir činjenica da je u međuvremenu stekao status punoljetnog lica, što je uticalo na procjenu svrsishodnosti daljeg vođenja postupka. Ovakva argumentacija ukazuje na pozitivnu razvojnu prognozu i zaključak da formalni postupak ne bi imao dodatni preventivni efekat. U odnosu na maloljetnika 2, centar je predložio primjenu vaspitne preporuke „lično izvinjenje oštećenom“, cijeneći da je i kod njega riječ o prvom kontaktu sa organima starateljstva, te da ponašanje ima karakter uslovljenog ekscesa. Međutim, s obzirom na to da je i ovaj učinilac u međuvremenu stekao punoljetstvo, predložena vaspitna preporuka nije mogla biti formalno realizovana. Uprkos tome, tužilaštvo je odlučilo da i prema njemu primijeni načelo oportuniteta, ocjenjujući da pokretanje postupka ne bi bilo cjelishodno. Ovaj predmet je naročito značajan jer pokazuje da primjena načela oportuniteta nije bila automatizovana, već zasnovana na odvojenim i individualnim procjenama svakog učinioca. Istovremeno, činjenica da je kod oba lica protek vremena i sticanje punoljetstva imalo presudan uticaj na konačnu odluku, ukazuje da je procjena svrsishodnosti postupanja bila dominantan kriterijum. Može se zaključiti da u ovom slučaju načelo oportuniteta ima pretežno vaspitnu funkciju, jer je zasnovano na procjeni da su učinioci već ispoljili svijest o odgovornosti i da formalna krivičnopravna reakcija ne bi doprinijela njihovoj resocijalizaciji. Međutim, istovremeno je vidljivo da protek vremena i promjena pravnog statusa igraju značajnu ulogu u ocjeni cjelishodnosti, što pokazuje da se vaspitna svrha i procesna ekonomija u praksi ne isključuju, već međusobno prepliću.

Naredni predmet koji je analiziran je N-4/2024, koji se odnosi na krivično djelo krađe počinjeno od strane dva maloljetna lica, primjetna je jasna primjena načela individualizacije u ocjeni svrsishodnosti pokretanja postupka. Kod maloljetnika 1 centar za socijalni rad utvrdio je izrazito disfunkcionalnu porodičnu sredinu, u kojoj su odnosi narušeni kontinuiranim sukobima i nasiljem, dok roditelji pokazuju ozbiljne deficitne kapacitete u vaspitanju i brizi. Maloljetnik je, međutim, preuzeo odgovornost za djelo, ispoljio kajanje i osviještenu krivnju, a šteta je u potpunosti nadoknađena. S obzirom na ranije uključivanje u podršku centra, pojavljivanje u evidencijama drugi put ukazivalo je na pogoršanje situacije i potrebu za intenzivnijim vaspitnim intervencijama. centar je predložio izricanje vaspitne mjere – uključivanje u pojedinačni ili grupni rad u okviru savjetovanja za mlade – dok je tužilaštvo donijelo odluku o nepokretanju postupka, primjenom načela oportuniteta, uzimajući u obzir predloženu vaspitnu mjeru i nadoknađenu štetu. Kod maloljetnika 2, koji potiče iz funkcionalne i socijalno prilagođene porodice, centar je ocijenio da ne postoji potreba za daljom intervencijom, te je predložio obustavu postupka. Tužilaštvo je, primjenom načela oportuniteta, donijelo naredbu o nepokretanju pripremnog postupka za oba lica, uzimajući u obzir socijalni kontekst, prethodnu evidenciju i vaspitne kapacitete porodice. Ovaj predmet jasno pokazuje da primjena načela oportuniteta u praksi ne predstavlja rutinsko odustajanje od krivičnog postupka, već rezultat detaljne i individualizovane procjene svakog

učinioca. U slučaju maloljetnika 1, vaspitna funkcija je naglašena kroz predloženu mjere savjetovanja, dok kod maloljetnika 2 odluka proizilazi iz procjene da formalna intervencija nije nužna zbog adekvatnog porodičnog okruženja. Time se potvrđuje da u primjeni načela oportuniteta vaspitna svrha i pragmatična procjena svrsishodnosti postupanja mogu koegzistirati, pri čemu je primarni cilj zaštita razvoja i reintegracija maloljetnika, dok rasterećenje sistema predstavlja sekundarni efekt.

Potom, u predmetu N-5/2024, u kojem su tri maloljetna lica počinila krivično djelo teške krađe, odluka o nepokretanju postupka pokazuje da primjena načela oportuniteta u praksi uključuje detaljnu individualizaciju, čak i kada je riječ o teškim deliktima i višestrukim učiniocima. Socijalna anamneza za sva tri lica ukazuje da nijedno od njih ranije nije bilo evidentirano zbog prestupničkog ponašanja niti im je izricana vaspitna mjera. Prvi maloljetnik živi sa majkom i bratom, drugi sa oba roditelja, a treći u trogeneracijskoj porodici, pri čemu je majka maloljetnika 3 napustila porodicu, ali nisu evidentirani konflikti unutar zajednice. Sva tri lica iskazala su iskreno kajanje, dok su u međuvremenu stekla status punoljetnih osoba, što je uzeto u obzir pri ocjeni svrsishodnosti postupka. Iako je riječ o krivičnom djelu za koje je zapriječena kazna zatvora duža od pet godina, tužilaštvo je, sagledavajući sve okolnosti i primjenjujući princip srazmjernosti, zaključilo da formalni krivični postupak ne bi ostvario dodatni preventivni ili vaspitni efekat. Time je primjena načela oportuniteta usmjerena na zaštitu dobrobiti maloljetnika, uzimajući u obzir njihove socijalne i porodične okolnosti, individualnu odgovornost i iskazano kajanje. Ovaj predmet ilustrira da, čak i u situacijama teških djela i višestrukih učinilaca, primjena oportuniteta nije puka formalnost niti rezultat rasterećenja sistema, već reflektuje pažljivo balansiranje između težine učinjenog djela i vaspitnih, razvojnih i reintegracijskih ciljeva maloljetnika. Rasterećenje sistema ovdje se javlja kao sekundarni efekat, dok je primarni fokus na individualizaciji i očuvanju mogućnosti pozitivnog razvoja lica.

U predmetu N-6/2024, koji se odnosi na krivično djelo oštećenja tuđe stvari počinjeno od strane dva maloljetnika i jednog punoljetnog lica, primjetna je prilagodljivost primjene načela oportuniteta u praksi, uzimajući u obzir okolnosti svakog pojedinca i ograničenja u provođenju vaspitnih mjera. Za maloljetnika 1 centar za socijalni rad predložio je i tužilaštvo izreklo mjeru sudskog ukora, čime je direktno ostvarena vaspitna funkcija u skladu sa zakonskim okvirom. Za maloljetnika 2 prvobitno je predložena vaspitna preporuka „naknada štete oštećenom“, međutim, s obzirom da oštećena nije pristala na realizaciju preporuke, tužilaštvo je zatražilo dopunu socioanamnestičkih podataka kako bi odluka mogla biti utemeljena. Centar je prilikom ponovne analize istakao da maloljetnik 2. trenutno boravi u stranoj zemlji uz privremene dozvole, da potiče iz funkcionalne porodice, da roditelji i on imaju kapacitete i volju da odgovorno pristupe nastaloj situaciji i nadoknade štetu, te da se ranije nije pojavljivao u evidencijama zbog krivičnih djela. Na osnovu ovih činjenica, Centar je preporučio obustavu postupka primjenom načela oportuniteta, uz naglašavanje da je takva odluka u najboljem interesu djeteta. Odluka tužilaštva da ne pokrene postupak prema maloljetniku 2. pokazuje da načelo oportuniteta u praksi omogućava fleksibilno reagovanje kada standardne vaspitne mjere nisu ostvarive

zbog objektivnih prepreka, poput neispunjene saglasnosti oštećenog. Istovremeno, odluka ostaje utemeljena na individualizaciji, procjeni socijalnog okruženja i vaspitnog kapaciteta porodice, čime se očuvava osnovni cilj maloljetničkog postupka – zaštita razvoja i interesa djeteta. Rasterećenje krivičnog sistema, iako prisutno, ostaje sekundarna posljedica, dok je primarni fokus na prilagođenom, vaspitno-orijentisanom pristupu.

U sedmom predmetu, N-7/2024, u kojem je maloljetnik počinio krivično djelo nasilničkog ponašanja, primjetna je jasna primjena načela oportuniteta kao mehanizma koji omogućava usmjerenu vaspitnu reakciju bez pokretanja formalnog krivičnog postupka. Socijalna anamneza Centra za socijalni rad ukazuje da maloljetnik odrasta u funkcionalnoj, višečlanoj porodici, da redovno pohađa školu i pokazuje primjereno vladanje, da pomaže ocu u poljoprivrednim poslovima, te da ima dobre odnose sa vršnjacima. Takođe, maloljetnik nije imao prethodnu evidenciju o prestupničkom ili nasilničkom ponašanju i nije bio svjestan težine učinjenog djela, pri čemu je iskazao kajanje. Centar je, sagledavajući sve ove okolnosti, predložio izricanje najlakšeg oblika mjere prema maloljetnicima, što je predstavljalo vaspitnu intervenciju s ciljem očuvanja razvoja ličnosti i socijalne integracije. Kako tužilaštvo nije imalo mogućnost da samostalno izrekne vaspitnu mjeru ili preporuku, zatraženo je dopunjeno mišljenje Centra, koje je uputilo na primjenu načela oportuniteta. Na osnovu ovih podataka, tužilaštvo je donijelo naredbu o nepokretanju pripremnog postupka primjenom načela oportuniteta, obrazlažući da formalno pokretanje postupka ne bi bilo cjelishodno. Ovaj predmet jasno demonstrira da načelo oportuniteta u praksi služi primarno vaspitnoj funkciji, omogućavajući interventni, ali ne represivni odgovor na izolovane devijantne radnje kod maloljetnika sa pozitivnim socijalnim i porodičnim kapacitetima. Individualizacija odluke, stručna procjena Centra i naglasak na najboljem interesu djeteta potvrđuju da oportunitet nije korišćen radi rasterećenja sistema, već kao alat za razvojnu i preventivnu intervenciju.

Analiza sedam predmeta pokazuje da se primjena načela oportuniteta u postupcima prema maloljetnicima u praksi zasniva na individualizaciji odluka i procjeni cjelokupnog socijalnog, porodičnog i ličnog konteksta učinioca. Kod maloljetnika iz funkcionalnih porodica i bez prethodnih prestupa, oportunitet se primjenjuje jer formalni krivični postupak ne bi doprinio dodatnoj resocijalizaciji, dok pozitivni porodični i školski kapaciteti sami obezbjeđuju vaspitni učinak. Kod maloljetnika iz disfunkcionalnih porodica ili sa ranijom evidencijom prestupa, primjena oportuniteta često je kombinovana sa predloženim vaspitnim mjerama, savjetovanjem ili grupnim radom, kako bi se ostvarila preventivna i razvojna funkcija.

Čak i kod težih krivičnih djela ili višestrukih učinilaca, oportunitet se primjenjuje kada maloljetnici iskazuju kajanje, nadoknade štetu ili imaju podršku sposobne porodice, čime se pokazuje da težina djela sama po sebi nije presudna. Restorativne mjere i savjetodavni rad nadopunjuju primjenu oportuniteta, dok u slučajevima kada realizacija vaspitne preporuke nije moguća, tužilaštvo donosi

odluku na osnovu dopunjene socijalne procjene, čime se očuvava razvojna orijentacija postupanja.

Sveukupno, primarna funkcija načela oportuniteta ostaje vaspitna i razvojno-orijentisana, dok rasterećenje krivičnog sistema predstavlja sekundarni efekat. Načelo omogućava balansiranje težine djela, individualnih karakteristika maloljetnika, socijalnog i porodičnog konteksta, kao i restorativnih mjera, čime se postiže zaštita interesa i razvoja maloljetnika uz racionalnu primjenu krivičnog postupka.

5. ZAKLJUČAK

Maloljetničko krivično pravo zahtijeva poseban pristup prema djeci i maloljetnicima, zasnovan na principu najboljeg interesa djeteta, minimalne intervencije i individualizacije postupanja. U tom kontekstu, načelo oportuniteta predstavlja ključni instrument koji omogućava tužiocu da, i pored postojanja zakonskih osnova za krivično gonjenje, procijeni da li je pokretanje ili nastavak postupka svrsishodno s ciljem ostvarivanja vaspitne funkcije, prevencije budućih krivičnih djela i socijalne reintegracije maloljetnika. Teorijska analiza pokazuje da oportunitet nije puki procesni izuzetak, već funkcionalna dopuna načela legaliteta, koja omogućava individualizovano i humanizovano postupanje u skladu sa uzrastom, ličnošću i životnim okolnostima maloljetnika, smanjujući rizik od stigmatizacije i negativnih posljedica formalnog krivičnog postupka.

Međunarodni standardi, uključujući Konvenciju o pravima djeteta te Pekinška i Tokijska pravila Ujedinjenih nacija, ističu minimalnu intervenciju i primjenu alternativnih mjera, čime oportunitet afirmiše diverzionu i restorativnu politiku u maloljetničkom pravosuđu. Normativni okvir Republike Srpske potvrđuje ovu funkciju, predviđajući da tužilac može odlučiti o nepokretanju ili obustavi pripremnog postupka, uzimajući u obzir težinu djela, okolnosti izvršenja, ličnost maloljetnika te njegovu porodičnu i socijalnu situaciju. Zakonska rješenja omogućavaju primjenu policijskog upozorenja i vaspitnih preporuka, čime se nastoji ostvariti specijalno-preventivni cilj i smanjiti potreba za formalnim krivičnim postupkom.

Statistički podaci iz perioda 2020–2024. godine pokazuju značajan obim odluka o nepokretanju pripremnog postupka: u 2020. godini tužilaštva su riješila 156 prijava, a postupak nije pokrenut u 53,1% slučajeva; u 2021. od 163 prijave, 42,9% nije rezultovalo pokretanjem postupka; u 2022. od 126 prijave 27,0%; u 2023. od 105 prijave 33,3%; te u 2024. od 88 prijave 38,6%. Statistika ne razlaže razloge nepokretanja, pa nije moguće precizno odrediti koji dio odluka proizlazi iz primjene načela oportuniteta, ali ovi podaci naglašavaju značajan obim diskrecionog odlučivanja tužilaštava i pružaju kontekst za kvalitetnu analizu sedam konkretnih predmeta.

Analiza predmeta pokazuje da tužilaštvo oportunitet primjenjuje prema individualnoj procjeni svakog slučaja, uzimajući u obzir težinu djela, porodični i socijalni kontekst, ranije prestupe, lične karakteristike maloljetnika i spremnost porodice za vaspitno djelovanje. Kod maloljetnika iz funkcionalnih porodica i bez

prethodnih prestupa formalni postupak često nije potreban, dok se kod maloljetnika iz disfunkcionalnih porodica ili sa ranijim prestupima odluke kombinuju sa predloženim vaspitnim mjerama, savjetovanjem ili grupnim radom. Čak i u slučajevima težih djela ili višestrukih učinilaca, oportunitet se primjenjuje kada maloljetnici iskazuju kajanje, nadoknade štetu ili imaju podršku porodice, što pokazuje da sama težina djela nije presudna.

Komparativno, analiza praktičnih slučajeva pokazuje da primjena oportuniteta zavisi od kombinacije faktora: porodične sredine, ranijih prestupa, težine djela te spremnosti maloljetnika i porodice na vaspitno djelovanje. Takav pristup omogućava da se težina djela ne posmatra izolovano, već u kontekstu ličnosti i društvene situacije maloljetnika, čime se ostvaruje vaspitna svrha i princip proporcionalnosti u postupku.

Iako primjena oportuniteta u praksi Republike Srpske uglavnom ostvaruje vaspitnu funkciju, postoje izazovi u dosljednoj primjeni zbog širokog diskrecionog ovlaštenja tužioca i nedovoljno razrađenih kriterijuma. Preporučuje se dodatno normativno preciziranje kriterijuma, osnaživanje praćenja i evaluacije odluka, te jačanje interdisciplinarnе saradnje između tužilaštava i centara za socijalni rad, kako bi se osigurala dosljednost i efektivnost primjene oportuniteta.

U konačnici, primjena načela oportuniteta predstavlja više od proceduralne mogućnosti – to je instrument ostvarivanja najboljeg interesa maloljetnika i društva u cjelini, čija efektivnost zavisi od promišljenog i sadržajnog korištenja tužilačke diskrecije, podržanog odgovarajućim normativnim i institucionalnim okvirima.

Literatura:

- Đurđić, B., *Načelo oportuniteta krivičnog gonjenja u krivičnom postupku Srbije*, Revija za kriminologiju i krivično pravo, 2008, (2-3).
- Lazin, Đ., *Princip oportuniteta u pokretanju postupka prema maloljetnicima*, Zbornik radova Krivičnopravna pitanja maloletničke delikvencije, Beograd, 2008.
- Planinčić, B., *Načelo oportuniteta u postupku prema maloljetnicima*. Godišnjak studenata, Pravni fakultet Univerziteta u Istočnom Sarajevu, godina 1, 1/2013.
- Simović, M., Jovašević, D., Mitrović, Lj., Simović, M. *Komentar zakona o zaštiti i postupanju sa djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku Republike Srpske*, Banja Luka, 2021.

Propisi:

- Krivični zakonik Republike Srpske, Službeni glasnik Republike Srpske, br. 64/2017, 104/2018 – odluka Ustavnog suda Republike Srpske, 15/2021, 89/2021, 73/2023; Službeni glasnik Bosne i Hercegovine, broj 9/2024 – odluka Ustavnog suda Bosne i Hercegovine; Službeni glasnik Republike Srpske, broj 105/2024 – odluka Ustavnog suda Republike Srpske; Službeni glasnik Bosne i Hercegovine, broj 14/2025 – odluka Ustavnog suda Bosne i Hercegovine; Službeni glasnik Republike Srpske, br. 31/2025 i 85/2025 – odluka Ustavnog suda Republike Srpske.
- Zakon o krivičnom postupku Republike Srpske, Službeni glasnik Republike Srpske, br. 53/2012, 91/2017, 66/2018 i 15/2021.
- Zakon o zaštiti i postupanju sa djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku Republike Srpske, Službeni glasnik Republike Srpske, br. 13/2010 i 61/2013.

Izvjestaji i statističke publikacije:

- Republički zavod za statistiku, Republika Srpska, Godišnje saopštenje broj 206/21, od dana 30.06.2021. godine
- Republički zavod za statistiku, Republika Srpska, Godišnje saopštenje broj 209/22, od dana 30.06.2022. godine
- Republički zavod za statistiku, Republika Srpska, Godišnje saopštenje broj 146/23, od dana 15.05.2023. godine

Republički zavod za statistiku, Republika Srpska, Godišnje saopštenje broj 142/24, od dana 15.05.2024. godine

Republički zavod za statistiku, Republika Srpska, Godišnje saopštenje broj 146/25-1, od dana 28.05.2025. godine

Medunarodni i internet izvori:

Standardna minimalna pravila Ujedinjenih nacija za primjenu maloljetničkog pravosuđa (Pekinška pravila), 1985.

Konvencija Ujedinjenih nacija o pravima djeteta, 1989.

Standardna minimalna pravila UN o alternativnim sankcijama (Tokijska pravila), 1990.

THE PRINCIPLE OF OPPORTUNITY IN THE TREATMENT OF MINORS IN THE REPUBLIKA SRPSKA: EDUCATIONAL PURPOSE AND DISCRETIONARY PRACTICE

Bojana Jeremić

*MA, Assistant Director, Center for the Education of Judges and Public Prosecutors in the
Republic of Srpska, Banja Luka, Bosnia and Herzegovina.*

Abstract: *Juvenile criminal law requires a special approach, based on the principle of the best interest of the child, minimal intervention and individualization of treatment. In this context, the principle of opportunity allows the prosecutor, despite the existence of legal grounds for criminal prosecution, to assess the expediency of initiating or continuing the procedure in order to achieve the educational function, prevention of future crimes and social reintegration of minors. Theoretically, the opportunity represents a functional addition to the principle of legality, reducing the risk of stigmatization and the negative consequences of formal criminal proceedings.*

International standards emphasize minimal intervention and the application of alternative measures, affirming the opportunity as a means of diversionary and restorative policy in juvenile justice. The normative framework of the Republika Srpska allows the prosecutor to decide not to initiate or suspend the proceedings, taking into account the gravity of the crime, the circumstances of its execution, the minor's personality and his family and social situation, including the application of a police warning and educational recommendations.

Statistical data from the period 2020–2024. show a significant number of decisions not to initiate the procedure, which provides context for a deeper qualitative analysis. The analysis of seven cases shows that the prosecution applies the opportunity based on an individual assessment, taking into account the gravity of the crime, previous offenses, family and social context, the personality of the minor and the readiness of the family for educational action. The use of opportunities enables a focus on the educational purpose, and not only on repression, even in the case of more serious crimes, when the juvenile expresses remorse or compensates for the damage.

The conclusions point to the importance of opportunities as an instrument of individualization and humanization of treatment, but at the same time they emphasize the need for additional normative specification of criteria, monitoring of decisions and strengthening of interdisciplinary cooperation. When judiciously applied, the principle of opportunity allows for a balancing act between educational purpose and procedural efficiency, which is the essential goal of juvenile criminal law.

Key words: *juvenile criminal law, the principle of opportunity, educational function, prosecutorial discretion, the best interest of the child, statistical analysis*